

Міністерство освіти та науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

УДК 32: 7.038.6

ГРУЄВА ОЛЕКСАНДРА ВАЛЕРІЇВНА

**НОВІТНІ ФОРМИ ПОЛІТИЧНОГО АКЦІОНІЗМУ:
АНАЛІЗ ПОЛІТОЛОГІЧНОЇ КОМПОНЕНТИ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Науковий керівник — доктор політичних наук, професор
Маслов Юрій Костянтинович,
професор кафедри політичних наук і права
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Польовий Микола Анатолійович,
Донецький національний університет імені Василя Стуса (м.
Вінниця),
професор кафедри політології та державного управління

кандидат політичних наук
Кройтор Артем Вікторович,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри політичних теорій

Захист відбудеться «29» листопада 2019 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06 в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 55).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36).

Автореферат розіслано «28» жовтня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої
вченої ради

Т. О. Каменчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В останні десятиліття формується нова (некласична) естетика політики; нею пропонується оновлене бачення форм репрезентації політичних ідей і вимог. Попри збереження класичних, усталених форм політичної активності, сучасний політичний процес модифікується завдяки образним, емоційно насиченим технологіям, які можна означити об'єднаними поняттями «політичний акціонізм».

Спектакуляризація політичного активізму є результатом низки еволюційних тенденцій, найперше еволюції горизонтальних мережових взаємодій під впливом прогресу інформаційних технологій.

Політичний акціонізм об'єднує новітні форми художнього самовираження на політичну проблематику. Вони наділені образністю, знаковим кодом і символікою, художнім контекстом і підтекстом. В основі політичного акціонізму – символізація, з вкладанням в політичні акції очевидних і завуальованих підтекстів. Політичний акціонізм є соціокультурною рефлексією, формою переосмислення сталих політичних конструктів. Він вписується в соціокультурну матрицю постмодерного сьогодення, коли домінантою стає знаково-символічна діяльність.

Акціоністи активно звертаються до політичних тем і переймають традиційні форми політичної активності, модифікуючи їх (наприклад, демонстрація – монстрація; мітинг – гепенінг тощо) або ж пропонують нові форми (наприклад, і-mob). Вони акцентують увагу на непередбачуваності сучасних подій, а для підкреслення цього втілюють свій задум політичної акції в креативну форму. Такі творчі форми інтерпретації політичних смислів потребують пояснення з позицій політичної науки.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Тема і зміст дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» в межах науково-дослідної теми «Соціально-політичні проблеми України в контексті глобальних процесів» (№ державної реєстрації 0114U007155), одним із виконавців якої є дисертантка.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є концептуалізація новітніх форм політичного акціонізму (політичний перформанс, гепенінг, інсталяція, флешмоб (політмоб), стрит-арт і боді-арт).

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- запропонувати авторську концептуалізацію поняття «політичний акціонізм»;
- сконструювати систему характеристик політичного акціонізму;
- визначити функції політичного акціонізму, охарактеризувати його систему (форми);
- з'ясувати особливості політичного перформансу та розкрити використання його творчого потенціалу в зарубіжній і вітчизняній політиці;

- визначити сутнісні характеристики політичного гепенінгу як акціоністської імпровізаційної форми політичного активізму на прикладі українського та зарубіжного політичного процесу;

- охарактеризувати політичну арт-інсталяцію в системі форм політичного акціонізму;

- поглибити теоретико-методологічні позиції щодо сутності та видів політичного флешмобу (політмобу) як видовищно-ігрового різновиду технологій політичного акціонізму;

- визначити політичну спрямованість стрит-арту на прикладі зарубіжного і вітчизняного вуличного арт-протесту, найперше в періоди революцій;

- запропонувати наукові підходи до розуміння політичного боді-арту як акціоністської техніки політичної самоідентифікації.

Об'єкт дослідження – становлення та еволюція сучасних форм політичного акціонізму.

Предмет дослідження – політичний перформанс, гепенінг, інсталяція, флешмоб, стрит-арт і боді-арт як новітні форми політичного акціонізму.

Методологія дослідження є синтезом теоретико-методологічних положень символічного інтеракціонізму, постмодернізму та постструктуралізму. За допомогою символічного інтеракціонізму проаналізовані політичні взаємодії на основі вивчення символічного політичного змісту, закладеного в акціоністські практики. Позаяк акціонізм є новітнім постмодерним явищем, то постмодернізм виступив методологічною основою дисертації. При аналізі постмодерних політичних процесів враховувався перехід від діяльності концептуально-смыслового характеру до знаково-символьної, яка й виражена в різноманітних формах політичного акціонізму. Також використаний дослідницький потенціал постструктуралізму, який тлумачить політику як знакову систему; це було застосовано для аналізу політичних перформансів, гепенінгів, інсталяцій, флешмобів, стрит-арту, боді-арту.

Методологічні засади аналізу практик політичного акціонізму формуються завдяки: моделі суспільства спектаклю (Г. Дебор); симуляційній моделі (Ж. Бодріяр); моделі індивідуалізованого суспільства (З. Бауман); 4) моделі суспільства інтерактивного спектаклю (С. Бест, Д. Келлнер) та ін.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена як сукупністю завдань, так і способами їх розв'язання. В межах здійсненого автором дослідження отримано результати, що мають наукове значення.

Вперше:

- визначено політичний акціонізм як систему художньо увиразнених форм політичного протесту, публічного обговорення та дискусії, в яких проявляється театралізація, ігрова компонента, видовищність, динамічність тощо; сукупність спектакулярних форм політичної участі, зазвичай, протестного й провокаційного (подекуди й асоціального) характеру з викликом існуючому політичному ладу.

Політичний активізм визначено як сукупність ненасильницьких технологій протесту на перетині політичного активізму (політичного начала) та артистизму (мистецького начала), які спрямовані не стільки на масове охоплення аудиторії, скільки на привернення уваги та подальший публічний резонанс;

– запропоновано систему характеристик політичного акціонізму: 1) неінституціоналізований характер; 2) зазвичай незаангажованість у донесенні певного політичного меседжу, але й може представляти певну ідеологію, політичну силу, бути провідником певних політичних ідей; 3) ідея акції просувається для привернення уваги влади до проблеми, але первинна інтеракція здійснюється не з владою, а з глядачем, який може стати учасником акції під час її перебігу, відреагувати на неї; 4) переважно розгортається в межах відкритого громадського простору;

– аргументовано, що систему політичного акціонізму утворюють політичний перформанс, гепенінг, арт-інсталяція, стрит-арт, флешмоб, боді-арт та ін. Визначено функції політичного акціонізму (інформаційно-комунікаційна, політичної соціалізації, політичної мобілізації та ін.).

Удосконалено:

– визначення політичного перформансу як різновиду акціоністських практик у формі візуально-процесуальної композиції (гри, виступу) на політичну тематику зі символічними атрибутами та без залучення глядачів, яка представлена випадковій чи запрошеній аудиторії. Його рисами визначено ритуальний механізм, ігрова природа, зорієнтованість на візуальний характер сприйняття та пошук символічних підтекстів, поєднання жесту, епатажу та провокативності, наявність елементів абсурдності тощо;

– розуміння політичного гепенінгу як акціоністської імпровізаційної форми політичного активізму зі залученням ситуативних учасників, умовністю динамічно змінюваного сценарію акції. Його рисами визначено ігрову природу, імпровізаційність, відсутність межі між ініціаторами-виконавцями гепенінгу та глядачем, створення шоківих, провокаційних ситуацій та ін.;

Набули подальшого розвитку:

– ідеї щодо розуміння політичної арт-інсталяції як просторової композиції, елементи якої в поєднанні наділені символічністю, транслуючи, маніфестуючи певні політичні ідеї. Її рисами визначено спрямованість на зміну людиною політичного простору, орієнтація на візуальне, невербальне сприйняття та ін.;

– теоретико-методологічні позиції щодо сутності політичного флешмобу (політмобу) як спектакулярної мережевої взаємодії, яка здійснюється на основі горизонтальних соціальних комунікацій. Визначено його риси (хронометричність, відсутність імпровізацій у перебігу акцій тощо), досліджена еволюція форм політмобу (хвилеподібні флешмоби, інтернет-флешмоби та ін.);

– розуміння політичного стрит-арту як політично спрямованого вуличного мистецтва, яке візуалізує соціально-політичний процес переважно в межах урбанізованого простору. Його рисами визначено: донесення певної суспільно-

політичної позиції або протестної вимоги, яскрава спрямованість на глядача, локалізація найперше в місцях історичних трагедій, етнічних конфліктів, соціальної, економічної чи політичної напруги тощо;

– наукові підходи до тлумачення політичного боді-арту як виду акціонізму, який використовує мову тіла через нанесення на нього зображень для візуалізації політичної самоідентифікації особи. Політичний боді-арт визначено як метод невербальної комунікації, привернення уваги людини до себе (підкреслення індивідуальності), спосіб політичної «упізнаваності», маркер політичної ідентичності особи.

Практичне значення одержаних результатів визначається їх актуальністю, новизною і висновками – загальнотеоретичними та практичними. Теоретична цінність положень дисертації полягає не лише в їх концептуальному, а й дискусійно-постановочному характері. Дослідження формує наукові уявлення про сутність політичного акціонізму, його практики, можливості застосування. Положення та висновки роботи використовуватися в навчальному процесі, при підготовці лекцій, підручників, посібників із політології, політичних технологій; у практичній діяльності суб'єктів політики, зокрема виборі оптимальної форми донесення політичних ідей.

Апробація результатів дисертації. Теоретико-методологічні положення та ідеї, що розвиваються у дисертаційному дослідженні, доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема на: II науково-практичній конференції «Соціальні трансформації у кризовий період» (м. Краматорськ, 26 січня 2017 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 27–28 січня 2017 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук» (м. Київ, 3–4 лютого 2017 р.), II всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів» (м. Одеса, 10 лютого 2017 р.), II всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціально-політичні проблеми сучасності» (м. Дніпро, 30 березня 2017 р.), всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми формування громадянського суспільства в Україні» (м. Дніпро, 12 квітня 2018 р.). Дисертація обговорювалася на методологічних семінарах кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (2016–2019 рр.).

Публікації. Основні ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження викладені автором у 15 публікаціях, 9 з яких надруковані у фахових наукових виданнях із політичних наук, зокрема 5 – у міжнародних і вітчизняних виданнях, включених у міжнародні наукометричні бази, 6 – тези виступів на науково-практичних конференціях.

Особистий внесок. Ідеї, які належать співавтору, у дисертації не використовувались.

Структура та обсяг дисертації. Специфіка проблем, що стали об'єктом дисертаційного дослідження, зумовили її логіку та структуру. Робота складається із

вступу, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, висновків до кожного розділу, списку використаних джерел по кожному з розділів, загальних висновків. Загальний обсяг – 241 сторінка, з них основний текст – 220 сторінок. Загальна кількість використаних у кожному розділі джерел налічує 315 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначається її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, формулюються мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, визначається наукова новизна одержаних результатів, висвітлюється їх теоретичне та практичне значення, наводяться дані про їх апробацію та публікації автора за темою дисертації, її структуру й обсяг.

У **розділі 1 «Стан наукового дослідження та теоретико-методологічні засади аналізу політичного акціонізму»**, що складається з двох підрозділів, комплексно проаналізована наукова література щодо політичного акціонізму, визначені основні теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного акціонізму.

У *підрозділі 1.1. «Історіографія та джерельна база дослідження політичного акціонізму»* визначено основні групи джерел:

– дослідження теоретико-методологічного характеру, а також першоджерела політичної філософії, за допомогою яких обґрунтовано як методологічну основу дисертації постмодернізм (Ж. Бодріяр, Ж.-Ф. Ліотар, І. Гассан), структуралізм (постструктуралізм) (Р. Барт, Дж. Батлер, М. Фуко) і символічний інтеракціонізм (Г. Блумер, К. Д. Бурк, Е. Гофман, Дж. Г. Мід та ін.); використані напрацювання дослідників політичної науки щодо можливостей застосування цих методологій для вивчення сучасних політичних процесів (А. Гарбадин, О. Жуковський, С. Куцепал, Л. Скідін та ін.);

– наукові розвідки щодо сутності акціонізму, політичного акціонізму з акцентом на поняттях «гра», «ігрові технології політичного процесу», «суспільство спектаклю» («соціум спектаклю»), «спектакулярні форми протесту» (О. Андрієнко, В. Бавикіна, Г. Дебор, М. Євреїнов, А. Зайцева, О. Кулик, І. Лященко, О. Саричев та ін.). За їх допомогою досліджено процеси театралізації політики, характерні постмодерній політиці;

– джерела, які розкривають теоретичні характеристики окремих практик політичного акціонізму: політичний перформанс, гепенінг, арт-інсталяція, флешмоб, стрит-арт і боді-арт (Дж. Батлер, М. Бахтін, Д. Буличева, Д. Гончаренко, С. Зонтаг, Т. Ісакова, Д. Левчик, Г. Рейнгольд, К. Станіславська, Н. Хома, С. Шомова, Я. Шумська, О. Ямельницький та ін.)

– дослідження про використання мистецьких акціоністських практик у вітчизняній (Г. Вишеславський, О. Ліщинська, Н. Мусієнко, В. Окаринський,

К. Стукалова та ін.) і зарубіжній (С. Володенков, С. Федорченко, М. Цилімпуніді та ін.) політиці.

Теоретичні розробки доповнені інтернет-джерелами, за допомогою яких зібрано емпіричну базу для аналізу новітніх форм політичного акціонізму.

У підрозділі 1.2. «Теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного акціонізму» визначено, що методологія дисертації є синтезом теоретико-методологічних положень символічного інтеракціонізму, постмодернізму та структуралізму (постструктуралізму).

Символічний інтеракціонізм, зокрема рольовий інтеракціонізм, драматургічний (соціодраматургічний, соціотеатральний), уможлиблює аналіз політичних взаємодій через аналіз символізму змісту, вкладеного в дії (акції) акціоністами. Символічний інтеракціонізм розкриває зміст політичних взаємодій у ході політичного перформансу, гепенінгу та інших акцій. Ця методологія забезпечує аналіз різних проявів громадсько-політичного акціонізму через призму символічних змістів, вкладених у них. Нами використані дослідження Г. Блумера, К. Д. Бурка, Е. Гофмана, Дж. Г. Міда та ін.

При вивченні політичних процесів епохи постмодерну доцільне врахування її характеристик, коли домінантою стає не діяльність концептуально-сміслового характеру, а знаково-символічна діяльність, своєрідна гра знаків. У цьому контексті дисертант звернувся до досліджень постмодерністів Ж. Бодріяра, І. Гассана, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоза, У. Еко, Ж.-Ф. Ліотара та ін.

Структуралізм (постструктуралізм) акцентує на необхідності пошуку нових трактувань свободи – маргінальних, розташованих за межами структури, де відсутній тотальний контроль влади. Політика тлумачиться постструктуралізмом як знакова система. В цьому проявляється значення цієї методології для аналізу політичного акціонізму. У дисертації використані напрацювання Р. Барта, М. Фуко та ін.

Методологія аналізу політичного акціонізму формується на основі: 1) моделі суспільства спектаклю Г. Дебора; 2) симуляційної моделі Ж. Бодріяра; 3) моделі індивідуалізованого суспільства З. Баумана; 4) моделі суспільства інтерактивного спектаклю як результату синтезу процесу симуляції та електронної віртуалізації С. Беста та Д. Келлнера.

У висновках до першого розділу наголошено на основних групах джерел, які утворюють історіографію дослідження політичного акціонізму, а також теоретико-методологічних положеннях символічного інтеракціонізму, постмодернізму та структуралізму (постструктуралізму), покладених у методологічну основу вивчення практик політичного акціонізму.

У розділі 2 «Політичний акціонізм: концептуалізація понять, характеристика основних форм», що складається з двох підрозділів, концептуалізовано поняття «політичний акціонізм», охарактеризовано основні його форми.

У підрозділі 2.1. «Політичний акціонізм у системі новітніх форм політичного активізму» визначено, що політичний акціонізм є системою художньо увиразнених

форм політичного протесту, публічного обговорення та дискусії, в яких проявляється театралізація, ігрова компонента, видовищність тощо. Це сукупність спектакулярних форм політичної участі, зазвичай, протестного й провокаційного (подекуди й асоціального) характеру з викликом існуючому політичному ладу. До політичного активізму віднесені ненасильницькі форми маніфестування, протесту на перетині політичного активізму та артистизму, які спрямовані не стільки на масове охоплення аудиторії, скільки на привернення уваги й отримання публічного резонансу.

Політичний акціонізм розглядається не як сукупність усіх політично наповнених тілесних жестів, а як публічні вчинки з глибинним сенсом; це нова форма комунікації з акцентом на процесуальність (основними є не стільки дії акціоністів, скільки реакція громадськості на них). Політичний акціонізм утворений на перетині політичного та мистецького, це мистецько-видовищно-ігрова форма донесення політичного, яка здійснюється в основному на відкритому громадському просторі

Відзначено, що політичний акціонізм має: 1) неінституціоналізований характер; 2) зазвичай незаангажовано доносить певний політичний меседж, але й може виражати певну ідеологію, політичну силу, бути провідником певних політичних ідей. Творцями перформансів, гепенінгів та інших акцій можуть бути як митці (в своїй більшості політично незаангажовані), так і активні суб'єкти політики, які «вкладають» в акції ідеологічно мотивовані меседжі; 3) ідея акції просувається для привернення уваги влади до проблеми, але первинна інтеракція здійснюється не з владою, а з глядачем.

Функціями політичного акціонізму визначено: інформаційно-комунікаційну (донесення певної політичної ідеї, генерація нових політичних смислів, швидке поширення нової інформації); політичної соціалізації (під впливом різноманітних акцій формується політичний світогляд особи, її розуміння політичного; акціоністи виступають агентами політичної соціалізації); політичної мобілізації, позаяк акція є способом згуртування людей для просування політичної ідеї; акціонізм дає поштовх до участі в потенційних акціях, наприклад, революційний стрит-арт може спонукати до участі в акціях протесту.

У підрозділі 2.2. *«Характеристика сутнісних ознак основних практик політичного акціонізму»* формується уявлення про систему політичного акціонізму, головними елементами якої визначено політичний перформанс, гепенінг, арт-інсталяцію, флешмоб (політмоб), стрит-арт і боді-арт.

Політичний перформанс визначено як різновид акціоністських практик, який є візуально-процесуальною композицією (грою, виступом) на політичну тематику зі символічними атрибутами, яка представлена випадковій чи запрошеній аудиторії. Це різновид соціальних перформансів, які є відповіддю на злободенні політичні події; політичний публічний жест (фізичний, вербальний) зі символічним змістом. Риси політичного перформансу: 1) лаконічність, ритуальний механізм, ігрова природа для вираження політичного смислу за допомогою художніх практик; 2) зорієнтованість на візуальний характер сприйняття та пошук символічних підтекстів (прихованих смислів);

3) поєднує жест, епатаж і провокативність, може виходити за межі загальноприйнятих етичних норм; 4) використовує стратегію шоку для руйнації стереотипності політичного мислення громадян; 5) містить елементи парадоксальності, часто – абсурдності; 6) транслює актуальні політичні проблеми через тіло людини-перформера, яке постає як знакова, символічна система, що генерує нові політичні смисли; 7) створювана політичним перформером подія не відрізняється від світу повсякденності, а лише в незвичній формі апелює до проблеми; 8) для його виконання достатньо щонайменше тіло (тіла) й публічний простір; 9) під час його проведення глядачі не залучаються в розвиток сюжету та ін.

Політичний гепенінг охарактеризовано як акціоністську імпровізаційну форму політичної активності зі залученням ситуативних учасників, умовним і динамічно змінюваним сценарієм акції. Риси політичного гепенінгу: 1) має характер ігрової імпровізації на політичну тему; 2) глядач є співвиконавцем акції, межа між виконавцями гепенінгу та глядачами відсутня; 4) створення шоківих ситуацій, через які присутні провокуються на емоцію; 5) відсутність чіткого сюжету; створення атмосфери абсурду, інколи – насилля задля виклику асоціації з реальністю повсякдення; 6) проведення в умовах публічного простору; 7) унікальність кожного гепенінгу, неможливість його повторення (на відміну від політичного перформансу); 8) сприйняття дії учасників як алогічних, абсурдних, випадкових, але акціоністи наповнюють їх політичним символізмом; 9) невизначена тривалість проведення та ін.

Політична інсталяція визначена як просторова композиція, елементи якої в поєднанні наділені символічністю, транслюючи, маніфестуючи певні політичні ідеї. Риси політичної інсталяції: 1) спрямована на зміну людиною політичного простору; 2) створюється як професійними митцями, так і протестним немистецьким середовищем; 3) зорієнтована на візуальне, невербальне сприйняття.

Політичний флешмоб (політмоб) розглянуто як видовишно-ігровий різновид технологій політичного акціонізму, який полягає в одноразовому або хвилеподібному проведенні масових короткотривалих театралізованих акцій за попередньо узгодженим сценарієм; це спектакулярна мережева взаємодія, яка здійснюється на основі горизонтальних соціальних комунікацій. Риси політмобу: 1) організація зазвичай через інтернет-ресурси; 2) видовищність, яскравий ігровий контекст; 3) хронометричність, відсутність імпровізацій (це характерно тільки для класичних одноразових флешмобів). Сучасні флешмоби варіативні, вони не обмежуються одноразовим зібранням-шоу учасників у певному місці та в певний час; виділено хвилеподібні флешмоби з передачею естафети, флешмоби-мовчання, інтернет-флешмоби та ін.

Політичний стрит-арт характеризується як політично спрямоване вуличне мистецтво, яке візуалізує соціально-політичний процес переважно в межах відкритого урбанізованого простору. Риси політичного стрит-арту: 1) протестний характер (естетична форма протесту) або ж є формою політичної рефлексії; 2) яскрава спрямованість на глядача; 3) локалізація найперше в місцях історичних трагедій,

етнічних конфліктів, соціальної, економічної чи політичної напруги; 4) неоднозначна громадська оцінка (від схвалення до порівняння з вандалізмом); 5) швидка реакція на резонансу політичну подію (репрезентує поточний момент, але водночас може виступати механізмом реалізації політики пам'яті); 6) схильність до анонімності (через провокативний і часто антирежимний характер), ухиляння від прямого контакту стрит-артера та глядача; 7) ідентифікує автора з певними політичними установками; 8) частіше набуває форми графіті, трафаретних силуетів, рідше – муралізму (трудомісткий, затратний фінансово та часово) та ін.

Політичний боді-арт визначено як вид акціонізму, який використовує мову тіла через нанесення на нього зображень для візуалізації політичної самоідентифікації. Це форма невербальної комунікації, політичної самопрезентації особи, спосіб політичної «упізнаваності» людини. Водночас політичний боді-арт може бути лише даниною політичній моді та не пов'язуватися з груповими чи особистісними маркерами ідентичності.

У висновках до другого розділу наголошено на характеристиках політичного акціонізму як системи спектакулярних форм політичної участі, а також його функціях. Запропонована авторська теоретико-методологічна концептуалізація основних різновидів акціоністських практик у політиці.

У розділі 3 «Аналіз зарубіжного досвіду використання можливостей політичного акціонізму», що складається з п'яти підрозділів, досліджується використання політичного перформансу, гепенінгу, арт-інсталяції, політмобу, стрит-арту та боді-арту в політичному процесі зарубіжних країн.

У підрозділі 3.1. «Перформанс: використання творчого потенціалу в політиці зарубіжних країн» проаналізовані політичні перформанси, починаючи зі середини ХХ ст.: а) кінця 1950–70-х рр.: акції «Ситуаціоністського Інтернаціоналу», «Помаранчевого Інтернаціоналу» («Провотаріату»), руху іппі (йіппі), І. Захарова-Росса, В. Ленгер (Валі Експорт) та ін.; б) 1980–90-х рр.: М. Абрамович, О. Бренер, А. Осмоловский, О. Кулик; в) від початку 2000-х рр.: білоруських перформерів С. Адамовича, Д. Вишнева, А. Пушкіна та Л. Русової; російських перформерів П. Павленського, панк-рок-гурту «Pussy Riot», арт-груп «23:59» і «Війна» та ін. Аналіз проаналізованих перформансів засвідчив їх протестну природу, маніфестування антивоєнних, антикорупційних та інших вимог, закликів до гендерної нерівності, протест проти утисків прав людини (особливо, свободи слова), наслідків комуністичного минулого тощо. В аналізі увага приділена перформансам, проведеним у недемократичних державах, де навіть непряма творча критика влади переслідується режимом.

У підрозділі 3.2. «Символізм політичного гепенінгу: аналіз зарубіжних імпровізаційних форм політичної активності» проаналізовані гепенінги на прикладі антикомуністичних акцій: польської «Помаранчевої альтернативи» В. Фридриха (Майора), російських «Суспільства дурнів», «Ініціативи революційних активістів», різноманітних карнавальних псевдопартій («Субтропічна Росія», Партія любителів пива

ім. А. Лінкольна, КПРС ім. Брежнєва, Партія диктатури плюралізму та ін.), рухів «Фіолетових» і «Синій вершник», акцій арт-активістки Кадо. Наголошено, що в гепенінгах використовуються елементи абсурдизації, аби завуалювати протест і уникнути репресій; іронія, сарказм, гумор покладені в основу цих акцій. Значна частина проаналізованих гепенінгів стосувалася новітнього періоду розвитку країн колишнього соціалістичного табору та СРСР, позаяк гепенінги стали відбиттям суспільного запиту на прояв антивладного сарказму, критикою партійних і «брудних» виборчих ігор, практикованих партіями.

У підрозділі 3.3. «Увиразненість політичних ідей у зарубіжних арт-інсталяціях» привернено увагу до сучасних арт-інсталяцій політичного спрямування, які ведуть початок від першої половини ХХ ст. (дадаїсти, сюрреалісти). Аналіз сучасних політичних інсталяцій (Н. Азеведо, А. Вейвей, П. Каммінс, Т. Пайпер, А. Шеррі та ін.) засвідчив їх роль найперше як форми збереження, підтримки колективної пам'яті, яка спрямована на реконструкцію минулого в сучасності (пам'ять про жертви двох світових воєн, Голокосту, голодоморів, громадянських воєн тощо). Інсталяції є однією з найпопулярніших акціоністських практик під час сучасних революційних подій (аргументовано на прикладі «Арабської весни» та гонконгської «Парасолькової революції»). У них піднімаються найгостріші проблеми сьогодення (нелегальна міграція, війни, порушення прав людини, втручання у внутрішні справи суверенних держав тощо). Доведено, що мистецтво арт-інсталяцій постає як політичний жест.

У підрозділі 3.4. «Варіативність сучасних політичних флешмобів у світовій практиці» досліджено різновиди сучасних флешмобів. Виділено «мовчазні» флешмоби (їх поява зумовлена переслідуваннями моберів владою); інтернет-флешмоби (т. зв. i-mob, які проходять у Twitter, Facebook та інших мережах зі створенням відповідного хештегу); хвилеподібні естафетні флешмоби (передбачають масовість акцій із передачею її проведення акцій від особи (колективу) до наступних учасників) та ін. Підкреслюється, що абсолютна більшість політмобів мають мирний характер, але є приклади (нечисельні) переростання мирної за своєю природою акції в організоване насилля. Звертається увага, що в окремих недемократичних державах політмоб прирівняний до таких акцій протесту, як мітинги, пікети, а тому заборонена стихійна самоорганізація для їх проведення.

У підрозділі 3.5. «Політичний стрит-арт і боді-арт як акціоністські практики: зарубіжний досвід» розглянуто політичний стрит-арт починаючи від 1920-х рр. (графіті Мао Цзедуна як промоція комуністичної революції в країні, протестний стрит-арт в американських чорношкірих кварталах тощо). Аналіз засвідчив, що стрит-арт найвиразніше проявляється під час революцій: він трансформує радикальний художній жест у радикальний політичний, а вуличне мистецтво стає суспільним служінням. Відзначено, що особливий потенціал стрит-арт має в недемократичних країнах, де незважаючи тиск влади наявний творчий протест (як-от в Ірані, Кенії, Сирії).

Констатовано, що політично спрямований боді-арт, відомий із давніх часів (символізував статус людини), набув сучасного звучання починаючи від 1910-х рр. (російський футуризм проголосив «вторгнення мистецтва в життя» через боді-арт). Як і в випадку зі стрит-артом, аналіз засвідчив: кількість людей із різноманітним політично спрямованим боді-артом особливо зростає під час революцій, воєн і після них. Ставлення до політично спрямованого боді-арту в різні часи й у різних державах різнилося – від кримінального переслідування (як-от у СРСР), трактування його як певної «хвороби» (в Великій Британії уживають поняття «синя хвороба») до розуміння як естетичного авангардизму або ж явища масової культури.

У висновках до третього розділу наголошено на характерних особливостях політичного перформансу, гепенінгу, арт-інсталяції, політмобу, стрит-арту, боді-арту, які проявилися в політичному процесі зарубіжних країн.

У розділі 4 «Український досвід використання потенціалу політичного акціонізму», що складається з чотирьох підрозділів, проаналізовані практики політичного перформансу, гепенінгу, арт-інсталяції, політмобу, стрит-арту та боді-арту в політичному процесі України.

У підрозділі 4.1. «Українські політичні перформанси та гепенінги як інструменти мирного спротиву» зародження вітчизняного політичного перформансу пов'язано з періодом перебудови, хоча до початку 2000-х рр. різноманітні авангардні практики в політиці мали радше поодинокий характер. Відзначено, що активний розвиток перформативних практик в українській політиці починається в 1990-х рр. (Ю. Соколов, О. Замковський, С. Горський, В. Кауфман, харківська «Група швидкого реагування») з подальшою еволюцією в 2000-х рр. (група «Революційний Експериментальний Простір», Н. Гончар, П. Армяновський та ін.). Особливу увагу приділено аналізу політичних перформансів під час Революції Гідності (перформанси із жовто-блакитним піаніно та ін.). Відзначено перформанси «Київського культурного трибуналу», «Колективу Конкретних дат», руфера П. Ушевця, М. Куликовської та ін.

Самобутність українського перформансу вбачається в його активній реакції на болісні суспільно-політичні процеси. Перші перформанси декларували ідею повалення комуністичного тоталітаризму, а після проголошення незалежності – спрямовувалися на промоцію демократичних цінностей, ідеї соборності України тощо. Від кінця 1990-х років була актуалізована тема порушень прав людини (особливо в сфері свободи слова) та «чистоти» виборчого процесу. Перформанси 2000-х рр. піднімали євроінтеграційну тему, стосувалися політики пам'яті (вшанування пам'яті жертв голодоморів, Голокосту, депортації кримських татар), з 2014 р. – проблеми анексії АР Крим, збройних дій на Донбасі, внутрішньо переміщених осіб, люстрації, декомунізації та ін.

Відзначено, що вітчизняний політичний гепенінг веде традицію від акцій «Променів чучхе», акцій періоду студентської «Революції на граніті», в яких пародіювалися й абсурдизувалися комуністичні ідеї. Різновидом вітчизняних політичних гепенінгів визначено монстрації – акції без сценарію за аналогією з

демонстрацією, але художньо увиразнені, які проводяться в дні, коли в СРСР проводились масові демонстрації.

У підрозділі 4.2. «Політичний символізм вітчизняних арт-інсталяцій» розглянуто еволюцію політичної арт-інсталяції, починаючи з початку 1990-х рр. (іронічно-саркастичні щодо влади роботи творчого об'єднання «Фонд Мазоха»). Відзначено, що велику кількість політичних інсталяцій було створено в дні Революції Гідності (наприклад, каркас новорічної ялинки-2014 на київському Майдані Незалежності, барикади-інсталяції Майдану, численні «географічні інсталяції», які символізували загальноукраїнський характер протестів та ін.). Тематика сучасних інсталяцій: символізація ідеї ненасилля та мирного життя, люстрація, декомунізація, збереження колективної пам'яті, резонансні події на міжнародній арені.

У підрозділі 4.4. «Політичний флешмоб, стрит-арт і боді-арт у системі вітчизняного акціонізму» акцентовано, що на початок третього тисячоліття припадає «вибух» вуличного мистецтва з хвилеподібними стрибками активності, які безпосередньо корелювалися зі соціально-політичною ситуацією. Трагічні події в Україні останніх років дали новий поштовх політичному стрит-арту патріотичної спрямованості зі зображенням історичних і новітніх національних героїв, увиразненням національних кольорів, патріотичних гасел, державницьких образів і символів.

Констатовано, що елементи політичного боді-арту можна віднайти в татуюваннях ще часів Київської Русі. У ХХ ст. боді-арт був притаманний маргіналам, творчому середовищу, але нині він вийшов за межі цих прошарків. В останні роки відбувся сплеск українського патріотичного боді-арту. Відзначено, що патріотичний боді-арт не має бути швидкоплинною даниною моді, а виражати глибинний ідентифікаційний сенс: спогад про подію, пам'ять про національних героїв, візуальне акцентування життєвих цінностей (незалежність, свобода, честь і под.).

У висновках до четвертого розділу наголошено на особливостях використання потенціалу акціонізму в політичному процесі України з особливим акцентом на періоді соціально-політичних перетворень.

У висновках автором сформульовано основні результати дослідження, наведено теоретичні узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми – осмислення політологічного підходу до сутності політичного акціонізму та його основних форм.

1. Політичний акціонізм – система художньо увиразнених форм політичного протесту, публічного обговорення та дискусії, в яких проявляється театралізація, ігрова компонента, видовищність, динамічність. Це сукупність спектакулярних форм політичної активності, зазвичай, протестного й часто провокаційного характеру з можливим викликом існуючому політичному ладу.

2. До політичного активізму віднесені ненасильницькі технології протесту, мистецько-видовищно-ігрові форми донесення політичного: перформанс, гепенінг, арт-інсталяція, політмоб, стрит-арт, боді-арт Рисами політичного акціонізму визначено:

неінституціоналізований характер; переважна незаангажованість учасників акцій; здійснення інтеракції найперше не з владою, а з глядачем, увага якого привертається до проблеми.

3. Функціями політичного акціонізму визначено: 1) інформаційно-комунікаційну (донесення певної політичної ідеї, генерація нових політичних смислів, швидке поширення інформації в яскравій формі); 2) політичної соціалізації (під впливом різноманітних акцій формується політичний світогляд особи, її розуміння політичного; акціоністи виступають агентами політичної соціалізації); 3) політичної мобілізації (проведення акції, наприклад, політмобу, є згуртуванням людей для просування політичної ідеї; акціонізм дає поштовх до участі в потенційних акціях, як-от революційний стрит-арт може спонукати до безпосередньої участі в акціях протесту).

4. Політичний перформанс визначено як різновид акціоністських практик, який є візуально-процесуальною композицією (грою, виступом) на політичну тематику зі символічними атрибутами, яка представлена випадковій чи запрошеній аудиторії. Як публічній акції зі символічним політичним змістом йому характерні: лаконічність, ритуальний механізм, ігрова природа; зорієнтованість на візуальний характер сприйняття та пошук символічних підтекстів (прихованих смислів); поєднання жесту, епатажу та провокативності; наявність елементів парадоксальності, часто – абсурдності (у сприйнятті глядача) тощо. Аналіз політичних перформансів засвідчив протестну природу та маніфестування антивоєнних, антикорупційних, гендерних вимог тощо.

5. Політичний гепенінг концептуалізовано як акціоністську імпровізаційну форму політичної активності зі залученням ситуативних учасників, умовністю динамічно змінюваного сценарію акції, яка не може бути буквально повтореною. Рисами політичного гепенінгу визначено ігрову імпровізаційність без чіткого сюжету на політичну тему; залучення глядачів як співвиконавців акції; створення шоккових ситуацій, атмосфери абсурду, через які присутні провокуються на емоцію; невизначена тривалість проведення тощо. Проаналізовані політичні гепенінги засвідчили використання ними елементів абсурдизації, акценті на іронії, сарказмі, сатири.

6. Політична арт-інсталяція представлена як просторова композиція, елементи якої в поєднанні наділені символічністю, транслуючи, маніфестуючи певні політичні ідеї. Вона спрямована на зміну людиною політичного простору; створюється як професійними митцями, так і протестним немистецьким середовищем; зорієнтована на візуальне, невербальне сприйняття. Аналіз сучасних політичних арт-інсталяцій засвідчив їх роль як форми збереження та підтримки колективної пам'яті, вираження протестних настроїв під час акцій протесту, увиразнення в них найгостріших проблем сьогодення (війни, порушення прав людини, втручання у внутрішні справи суверенних країн, нелегальна міграція, торгівля людьми тощо).

7. Політичний флешмоб (політмоб) визначений як видовишно-ігровий різновид політичного акціонізму, який полягає в одноразовому чи хвилеподібному проведенні масових короткотривалих театралізованих акцій за попередньо узгодженим

сценарієм; це спектакулярна мережева взаємодія, яка здійснюється на основі горизонтальних соціальних комунікацій. Різновидами сучасних політмобів виділено: «мовчазні» флешмоби (їх поява зумовлена владними переслідуваннями моберів); Інтернет-флешмоби (i-mob у Twitter, Facebook та інших мережах зі створенням відповідного хештегу); хвилеподібні естафетні флешмоби (передбачають естафетну передачу проведення акцій від індивідуального чи колективного актора до наступних учасників) та ін.

8. Політичний стрит-арт концептуалізований як політично спрямоване вуличне мистецтво, яке візуалізує соціально-політичний процес переважно в межах урбанізованого простору. Найчастіше набуває форми графіті, трафаретних силуетів, рідше – як муралізм. Його рисами визначено: протестний характер (естетична форма протесту); локалізація найперше в місцях історичних трагедій, етнічних конфліктів, напруги тощо; неоднозначна громадська оцінка (від схвалення до ототожнення з вандалізмом) тощо. Доведено, що стрит-арт найвиразніше проявляється під час масових протестів: революційний стрит-арт трансформує радикальний художній жест у радикальний політичний, а вуличне мистецтво стає на службу суспільству.

9. Політичний боді-арт визначено як різновид акціонізму, який використовує мову тіла через нанесення на нього зображень для візуалізації політичної самоідентифікації. Визначений як форма невербальної комунікації, спосіб політичної «упізнаваності» особи, але може й не пов'язуватися з груповими чи особистісними маркерами ідентичності, бути лише виявом модних тенденцій.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Груєва, О. В. (2016). Перформанс: використання творчого потенціалу у політиці. *Держава і право. Серія Політичні науки*, 74, 97–107.

2. Груєва, О. В. (2016). Методологічні засади аналізу політичного акціонізму. *Політикус*, 4, 5–8.

3. Груєва, О. В. (2016). Інсталяція як новітня форма політичного акціонізму. *Вісник Дніпропетровського університету ім. Олеся Гончара. Серія Філософія. Соціологія. Політологія*, 5, 17–24.

4. Груєва, О. В. (2016). Постструктуралізм і постмодернізм як методологічне підґрунтя дослідження політичного акціонізму. *Вісник Дніпропетровського університету ім. Олеся Гончара. Серія Філософія. Соціологія. Політологія*, 6, 24–32.

5. Наумкіна, С. М., Груєва, О. В. (2016). Політичний гепенінг у системі акціоністських форм політичної активності. *Вісник Донецького національного університету. Серія Політичні науки*, 1, 86–91.

6. Hrujeva, O. (2017). Happening polityczny jako technologia postmodernistycznego działania politycznego (analiza zagranicznego i krajowego doświadczenia zastosowania). *Wiśnik Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Серія Політологія*, 11, 30–37.

7. Hrujeva, O. (2017). Postmodernistyczne formy aktywności politycznej (na przykładzie wydarzeń na Ukrainie w okresie końca 2013 i 2014 roku). *Historia i Polityka*, 21 (28), 53–65.

8. Груєва, О. В. (2018). Політичний акціонізм: поняття, форми, досвід використання у політичному процесі. *Політичне життя*, 1, 20–25.

9. Груєва, А. (2018). Политический перформанс как технология коммуникативной интеракции. *Administrare Publică. Revistă metodico-științifică trimestrială*, 1, 128–132.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Груєва, О. В. (2017). Політична інсталяція як постмодерністська форма політичного акціонізму: In Матеріали II науково-практичної конференції *Соціальні трансформації у кризовий період*. Краматорськ – Вінниця: Наукова ініціатива «Універсум», 70–73.

2. Груєва, О. В. (2017). Вуличні політичні інсталяції як спосіб вираження протестних революційних ідей. In Матеріали міжнародної науково-практичної конференції *Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні*. Львів: Львівська фундація суспільних наук, 88–92.

3. Груєва, О. В. (2017). Політичні інсталяції як механізм реалізації політики пам'яті. In Матеріали міжнародної науково-практичної конференції *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук*. Київ: Київська наукова суспільствознавча організація, 85–88.

4. Груєва, О. В. (2017). Політичний стріт-арт: концептуалізація як акціоністської практики. In Матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції *Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів*. Одеса: Центр соціально-політичних досліджень «Politicus», 14–18.

5. Груєва, О. В. (2017). Використання потенціалу стріт-арту у політичному процесі: аналіз зарубіжного досвіду. In Матеріали II всеукраїнської наукової конференції студентів і молодих вчених *Соціально-політичні проблеми сучасності*. Дніпро: Ун-т ім. А. Нобеля, 64–67.

6. Груєва, О. В. (2018). Політмоб (політичний флешмоб) як новітня форма активізму громадянського суспільства. In Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції *Проблеми формування громадянського суспільства в Україні*. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 64–68.

АНОТАЦІЇ

Груєва О. В. Новітні форми політичного акціонізму: аналіз політологічної компоненти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2019.

У дисертації досліджено політичний акціонізм як систему художньо увиразнених форм політичного протесту, публічного обговорення та дискусії, в яких проявляється театралізація, ігрова компонента, видовищність, динамічність тощо. Підкреслено, що політичний акціонізм є сукупністю спектакулярних форм політичної участі, зазвичай протестного й провокаційного (подекуди й асоціального) характеру з викликом існуючому політичному ладу. Аргументовано, що систему політичного акціонізму утворюють політичний перформанс, гепенінг, інсталяція, стрит-арт, флешмоб (політмоб), боді-арт та ін. Запропоновано систему характеристик політичного акціонізму: 1) неінституціоналізований характер; 2) зазвичай незаангажованість у донесенні певного політичного меседжу, але й може представляти певну ідеологію, політичну силу, бути провідником певних політичних ідей; 3) ідея акції просувається для привернення уваги влади до проблеми, але первинна інтеракція здійснюється не з владою, а з глядачем; 4) переважно розгортається в межах відкритого громадського простору.

Ключові слова: політичний акціонізм, постмодернізм, політичний перформанс, політичний гепенінг, політична інсталяція, політичний флешмоб (політмоб), політично спрямований стрит-арт і боді-арт.

Груева А. В. Новейшие формы политического акционизма: анализ политологической компоненты. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2019.

В диссертации исследуется политический акционизм как система творческих форм политического протеста, публичного обсуждения и дискуссии, в которых проявляется театрализация, игровая компонента, зрелищность, динамичность. Подчеркнуто, что политический акционизм являет собой совокупность спектакулярных форм политического участия, как правило, протестного и провокационного (иногда асоциального) характера с вызовом существующему политическому строю. Аргументировано, что систему политического акционизма образуют политический

перформанс, хеппенинг, инсталляция, стрит-арт, флешмоб (политмоб), боди-арт и др. Выделены и проанализированы основные функции политического акционизма.

Ключевые слова: политический акционизм, постмодернизм, политический перформанс, политический хеппенинг, политическая инсталляция, политический флешмоб (политмоб), политически направленный стрит-арт і боди-арт.

Gruieva O. V. The modern forms of political actionism: analysis of political science component. – Scientific qualification thesis retaining manuscript rights.

Thesis to obtain the scientific degree of Candidate of Political Science after specialty 23.00.02 – political institutions and processes. – South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odessa, 2019.

In the thesis political actionism is defined as a system of artistically pronounced forms of political protest, public debate and discussed, which demonstrate theatricality, game components, staginess, dynamics etc. It is underlined that political actionism is a combination of spectacular forms of political participation of protest and provocative nature (sometimes also antisocial) intended to challenge the existing political system. The author emphasizes that political activism combines a number of non-violent protest technologies at the intersection of political activism and artistry, aimed mostly and media attention and receiving further public resonance. Political activism is presented as artistic, spectacular and game form of delivering a political message.

The author proposed a system of political activism features: non-institutional character; general impartiality in delivering some political message, but attention is paid to the fact that political activism may represent a certain ideology, political force; the idea of action is promoted in order to draw attention to the problem, but the primary interaction is carried out with the spectators rather than with the authorities. The spectators may take part in the action while it is being carried out or respond to it later (through messages in social networks, sharing pictures or videos etc.).

The thesis argues that the system of political actionism consists of political performance, happening, art installations, street art, flash mobs, body art etc. The following functions of political actionism have been defined: information and communication (communicating a certain political idea, generation of new political meanings, rapid spread of new information); political socialization (the political outlook of people and their understanding of politics is shaped under the influence of different actions; actionists play the role of political socialization agents); political mobilization (uniting people in order to promote a political idea, enhancing participation in potential actions).

Political performance is viewed as a type of actionist practices, which is a visual and procedural composition (game, performance) on political issues with symbolic attributes that is presented to random or invited audience. Political happening is defined as an actionist, improvisational form of political activity involving casual participant with conventional and dynamically changing scenario of the action. Political installation is viewed as a spatial art

composition, the combined elements of which are endowed with symbolism, transmitting and manifesting some political ideas. The thesis considers political flash mob as spectacular and playful kind of the political actionism technology that consists of single or wavy performance of short theatrical mass actions according to a pre-agreed scenario; it is a spectacular network interaction, which is carried out on the basis of horizontal social communication. Political street art is viewed as politically oriented street art, which visualizes the socio-political process, usually within urbanized space. The thesis presents scientific approaches to interpretation of political body art as a type of actionism, which uses the body language through drawing pictures on it in order to visualize the political self-identification. Political body art is defined as a method of non-verbal communication, person drawing attention to himself or herself (emphasizing the individuality), and a way of increasing the political “recognizability” of a person.

The author analyzed foreign political performances, starting from the middle of 20th century (the actions of «Situationist International», «Orange International» («Provotariate»), yippie movement, W. Lehner (Vali Export), M. Abramovich, O. Kulyk, A. Pushkin, P. Pavlenskyi, art-groups «23:59» and «Viyna», punk rock group «Pussy Riot» etc.). Attention is paid to political happenings (Polish «Orange Alternative», Russian «Society of Fulls», «Initiative or Revolutionary Activists», various carnival quasi-parties, such as: «Subtropical Russia», Party of Beer Lovers named after A. Lincoln, CPSU named after Brezhnev, Party of Pluralism Dictatorship).

The author draws attention to modern politically orientated art installations, which originate in the first half of 20th century. The analysis of modern political art installations (of N. Azvedo, Ai Weiwei, P. Cummins, T. Piper, A. Cherry and others) proved their primary role as a form of preserving and supporting collective memory, aimed on reconstruction of the past in modern times.

Key words: political actionism, postmodernism, political performance, political happening, political installation, political flash mob (political mob), politically oriented street art and body art.